

1.01
Prejeto 7. 1. 2008

UDK 352(497.4 Ljubljana):364.44"1927/1929"

Dunja Dobaja*

Obravnavanje socialne in zdravstvene problematike na sejah ljubljanske oblastne skupščine v letih 1927-1929

IZVLEČEK

Avtorica obravnava s pomočjo arhivskih virov (stenografskih zapisnikov sej ljubljanske oblastne skupščine), dnevnega časopisja in literature, tri obdobja zasedanja ljubljanske oblastne skupščine v letih 1927-1929, ko so se v ozračju medstrankarskih razprtij, obravnavali tudi zdravstvena in socialna vprašanja. Podrobno prikaže potek posameznih sej glede teh dveh vprašanj, razprave, ki so se vsakič razvile in pokazale na različna stališča opozicije in večine glede reševanja zdravstvene in socialne problematike, a hkrati, kljub različnosti, pripravljenost iskati konstruktivne rešitve, ki bi olajšale zdravstveno in socialno stisko najbolj socialno šibkih slojev ljubljanske oblasti.

Ključne besede: Kraljevina SHS, Ljubljanska oblast, samouprava, ljubljanska oblastna skupščina, zdravstvo, sociala

ABSTRACT

CONSIDERATION OF SOCIAL AND HEALTH ISSUES AT THE LJUBLJANA ADMINISTRATIVE UNIT ASSEMBLY SESSIONS BETWEEN 1927 AND 1929

On the basis of archive sources (stenographic minutes of the sessions), daily newspapers and literature, the author focuses on three periods of the Ljubljana Administrative Unit Assembly sessions between 1927 and 1929, when, in the atmosphere of conflicts between various parties, social and health issues were also considered. The author makes a detailed demonstration of individual sessions in regard to the aforementioned issues - discussions which developed every time, indicating the various standpoints of the opposition and the majority in regard to health and social issues, but at the same time, in spite of the differences, also the will to seek out constructive solutions in order to improve the health and social situation of the weakest social classes in the Ljubljana administrative unit.

Key words: Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, Ljubljana Administrative Unit Assembly, autonomy, Administrative Unit Committee, health, social welfare

* Univ. dipl. zgodovinarica, strokovna sodelavka, Inštitut za novejšo zgodovino, SI-1000 Ljubljana, Kongresni trg 1; e-mail: dunja.dobaja@inz.si

Januarja 1927 so potekale volitve v oblastne skupščine, na katerih je v obeh slovenskih oblasteh slavila zmago Slovenska ljudska stranka (v nadaljevanju SLS), ki je zagovarjala avtonomistično-federalistično usmeritev, a se je hkrati zavedala, da le-te v takratni politični stvarnosti ni moč uresničiti. Zaradi tega dejstva se je odločila za t. i. pragmatično politiko, to je taktično popuščati centralističnim silam v državi in si izboriti mesto v beograjski vladi.

SLS je videla možnost za vsaj delno uresničitev svojega avtonomističnega programa v vzpostavitvi oblastnih samouprav, ki jih je predvidevala vidovdanska ustava. Začela se je zavzemati za razpis volitev v oblastne skupščine, kar se je zgodilo 23. januarja 1927. Vse stranke in skupine, ki so nastopile na volitvah v oblastne skupščine, so med drugim opozarjale na nujnost rešitve gospodarsko-socialnih problemov. Seveda so se njihovi pogledi razlikovali, kar je večkrat vodilo v burne skupščinske seje. Značilnost prvega obdobja delovanja (od februarja 1927 do začetka novembra 1927) obeh slovenskih oblastnih skupščin in oblastnih odborov so prizadevanja za prevzem vseh tistih pristojnosti, ki jih je predvideval Zakon o oblastni in sreski samoupravi, ter zagotovitev zadostnih finančnih sredstev za njihovo izvajanje. Slovenski oblastni samoupravi sta bili prvi v državi, ki sta prevzeli pristojnosti na področju zdravstva.

Prvo zasedanje ljubljanske oblastne skupščine (od 23. februarja do 5. novembra 1927)

Na prvi skupščinski seji dne 23. februarja je v imenu "razredno zavednega proletariata" spregovoril edini socialistični poslanec Ignacij Sitar, ki je izrazil dvom o pomenu oblastnih skupščin za "ljudsko samoupravo".¹ Po njegovem mnenju v takšni nedemokratični državi ni moč pričakovati, da bi oblastne skupščine prinesle kaj več demokracije in samouprave. Torej, ne verjame v pragmatizem SLS. Opozoril je na nespoštovanje in neuresničevanje že obstoječih socialnih zakonov (Zakon o zaščiti delavcev, predpisi o inšpekciji dela itd.), nadalje na neizvajanje socialnega zavarovanja, starostnega zavarovanja in zavarovanja v primeru onemoglosti in smrti. Kritičen je bil tudi do (ne)ukrepov, ki jih je izvedla država za zmanjšanje brezposelnosti, stanovanjske krize itd. Kljub navedeni kritiki pa je pohvalil delovanje oblastnih skupščin in izjavil, da se namerava udeleževati sej ljubljanske oblastne skupščine. Delavski razred namreč lahko prek svojih predstavnikov v oblastni skupščini izvaja "kontrolno nad delom meščanskih strank, opozarja na vsakodnevne krivice, ki se gode delovnemu ljudstvu, in terja izpolnitev svojih najnujnejših zahtev".²

Na tretji seji je ljubljanska oblastna skupščina s svojo uredbo na podlagi 91. člena Zakona o oblastni in sreski samoupravi določila razdelitev samoupravnih poslov na pet oddelkov. Eden izmed njih je bil oddelek za zdravstvene, humanitarne in socialne zadeve, ki je štel deset članov.³ Imenovani odsek je reševal vrsto

¹ Arhiv Republike Slovenije (ARS), fond Oblastni odbor LJ., Zapisniki sej oblastne skupščine (AS 92), f. 34, I. Zasedanje, Zapisnik I. seje skupščine oblasti ljubljanske Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, v Ljubljani, dne 23. februarja 1927.

² Prav tam.

³ ARS, AS 92, f. 34, I. Zasedanje, Zapisnik III. seje skupščine oblasti ljubljanske Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, v Ljubljani, dne 28. februarja 1927.

predlogov poslancev, ki so se nanašali na področje sociale in zdravstva (ustanovitev postaj za prenočišče in prehrano za potujoče brezposelne rokodelske pomočnike, izboljšanje delavskih razmer v smodnišnici v Kamniku, izboljšanje socialnih razmer delavstva pri Trboveljski premogokopni družbi, izplačilo državne podpore Društvu za varstvo otrok v Trbovljah, najetje posojila za izgradnjo stanovanjskih hiš, problematika starostnega in invalidskega zavarovanja, preskrba prebivalcev na deželi z živili, zdravljenje ubogih v bolnišnicah itd.).⁴

Večni problem financ se je jasno pokazal že v prvem obdobju zasedanja ljubljanske oblastne skupščine, in sicer na aprilskih, pretežno proračunskih sejah. Podrobna proračunska razprava se je začela 22. aprila 1927.⁵ Potekala je po posameznih poglavjih z uvodnimi poročili referenta odseka za proračun in finance ter z obsežnimi predstavitvami odbornikov oblastnega odbora za posamezne resorje.⁶ Razprava je potekala v ozračju medsebojnega obtoževanja. Opozicija je nasprotovala visokim nagradam za odbornike (4000 din mesečno) in dnevnicam ter ugotovila, da gre za upravne stroške kar četrtina z dohodki pokritega proračuna.⁷ Poslanec SLS Anton Skubic je obtoževal opozicijo, da vsako potezo večine pospremi s sumničenji. Očital ji je, da poskuša prikazati oblastni odbor kot "leno maso", a hkrati sama ni, po njegovem mnenju, k temu delu ničesar prispevala, pač pa "samo vpije, da oblastni odbor nič ne dela".⁸ Temu stališču se je pridružil tudi poslanec SLS, profesor Ivan Mazovec. Njegov strankarski kolega Jože Gostinčar je poskušal s svojimi besedami pomiriti razpravo in pozival k slogi in sporazumu, saj je to edina pot k uspehu.⁹

Do zaostritve je prišlo tudi ob razpravi o socialni politiki in o dohodkih oblastnega proračuna. Socialistični poslanec Ignacij Sitar je predlagal konkretno določitev proračunske dotacije za reševanje stanovanjske krize v Trbovljah, a je večina sprejela predlog, naj se omenjena stanovanjska kriza rešuje iz investicijskih sredstev.¹⁰ Na seji je oblastni referent dr. Anton Breclj (SLS) podal obsežno predstavitev zdravstvenih nalog in socialnih potreb.¹¹ Govoril je o krizi v zdravstvu, opozoril na neporavnane obveznosti države do dobavljalcev hrane in drugih potrebščin bolnicam ter strah, da bi ti dolgovi prešli na oblastno samoupravo. Po njegovih besedah naj bi Ministrstvo narodnega zdravja dolgovalo, kar se tiče zdravstvene uprave v Sloveniji, okoli 8 milijonov dinarjev. Od te vsote naj bi velik del odpadel ravno na ljubljansko oblast. Opozoril je tudi, da niso bili plačani zavodi, v katere je država pošiljala svoje ljudi, prav tako niso bili plačani stroški za slovenske bolnike zunaj Slovenije.¹² V nadaljevanju je poudaril nujnost izboljšanja stanja na področju zdravstva, a so bila za uresničitev te naloge nujna zadostna

⁴ ARS, AS 92, f. 34, I. Zasedanje, Zapisnik V. seje ljubljanske oblastne skupščine v Ljubljani, dne 19. aprila 1927 in Zapisnik VI. seje ljubljanske oblastne skupščine v Ljubljani, dne 21. aprila 1927.

⁵ Slovenec, 23. 4. 1927, št. 90, str. 2; Zasedanje ljubljanske oblastne skupščine.

⁶ Miroslav Stiplovšek: Slovenski parlamentarizem 1927-1929. Avtonomistična prizadevanja skupščin ljubljanske in mariborske oblasti za ekonomsko-socialni in prosvetno-kulturni razvoj Slovenije ter za udeležanje parlamentarizma. Ljubljana 2000, (dalje Stiplovšek, Slovenski parlamentarizem 1927-1929) str. 162.

⁷ Prav tam, str. 163.

⁸ Slovenec, 23. 4. 1927, št. 90, str. 2; Zasedanje ljubljanske oblastne skupščine.

⁹ Prav tam.

¹⁰ Stiplovšek, Slovenski parlamentarizem 1927-1929, str. 163.

¹¹ Slovenec, 23. 4. 1927, št. 90, str. 4; Zasedanje ljubljanske oblastne skupščine.

¹² Slovenec, 27. 4. 1927, št. 93, str. 1, 2; Naše zdravstvo in socialna politika.

finančna sredstva, ki bi jih morala zagotoviti država. Kot je poudaril, "mi hočemo, da bodo naše zdravstvene institucije dobro poslovale, da bo naše ljudstvo dobilo v teh zavodih vse, kar je dobivalo svoj čas".¹³ Opozoril je na končni cilj Slovencev, to je zedinjena Slovenija. Odraslega tega naj bi bila tudi skupna zdravstvena uprava obeh slovenskih oblasti. Poslanecem je posredoval tudi številke povezane z zdravstvom. Nekdanja dežela Kranjska je izdala za zdravstvo v letu 1914 1.460.000 zlatih kron, dobivala pa je približno 4.00.000 kron, tako da je morala doplačevati več kot 1 milijon zlatih kron. V novih razmerah naj bi se doplačevalo najmanj 15 milijonov dinarjev oziroma še več, ker je, po njegovih besedah, državna uprava ukinila nekaj svojih zakonitih prispevkov (npr. plačevanje zdravljenja svojih uslužbencev, odpravljeno brezplačno zdravljenje nalezljivih bolezni). Izpostavil je tudi vprašanje zdravljenja vojnih invalidov in drugih žrtev vojne. Po zakonu bi njihovo zdravljenje morala plačevati država, a dr. Anton Breclj je izražal dvom o izpolnjevanju te obveznosti države. Nujne so bile, po njegovih trditvah, tudi investicije za umobolnico na Studencu, saj so bile razmere v njej škandalozne in v nasprotju s človekovim dostojanstvom. Dr. Albert Kramer (Napredni blok) je razmere v tem zavodu poimenoval "peklenko življenje". Bolnikov je bilo namreč veliko več, kot so dovoljevale kapacitete zavoda, in tudi bivalni prostori so bili povsem nepriemerni.

Razpravljalec je omenil tudi novo panogo sodobne medicine - higieno. Dr. Anton Breclj je v drugem delu svojega obsežnega referata spregovoril o stanju na področju socialne politike. Pereči vprašanji sta bili brezposelnost in stanovanjska stiska. V proračunu ni bilo postavke o tem vprašanju, nad čimer se je "zgražal" poslanec Ivan Tavčar (Napredni blok). Dr. Breclj je to utemeljeval z dejstvom, da tega vprašanja niso zanemarili, a "v tem letu nimamo prav nobenega kritja za omiljenje stanovanjske bede". Po njegovih besedah so potekali intenzivni pogovori o tem perečem vprašanju z ministrom za socialno politiko. Izrazil je upanje, da bodo doseženi dogovori obveljali, kljub temu da dr. Andrej Gosar ni bil več minister. V nadaljevanju je poudaril, da upa, "da pride tisti ogromni denar, kar se ga je v Sloveniji nabralo za posredovanje dela in ki leži sedaj mrtev v hipotekarni banki v Belgradu, k nam nazaj in da se bo v ta namen uporabljal po posebni instituciji, ki bo, lahko ljudska in demokratska korporacija za podporo brezposelnim in posredovanje dela in za omiljenje stanovanjske bede". Učinkovit način za omilitev brezposelnosti je po njegovem mnenju tudi podpiranje strokovnega izobraževanja delavstva. S tem bi naši ljudje čim prej zavzeli delovna mesta, ki so jih do takrat zasedali tujci. Poudaril je tudi pomen izobrazbe delavskih gospodinj, saj se "da pri umnem gospodinjstvu z mnogo manjšimi stroški doseči dosti boljše hrana, trajnejša in trpežnejša obleka in prijetnejše bivanje". Takšno izobraževanje pa naj bi se prakticalo že pri mladih dekletih, saj bodo le-ta, če bodo imela primerno gospodinjstvo izobrazbo, dobila boljše službe in živela socialno varnejše življenje. Naslednji socialni problem, na katerega je opozoril referent, je bila zanemarjena mladina, sirote, slepi in gluhoonemi otroci. Zavodi, ki so se ukvarjali s tako mladino, so bili odvisni neposredno od ministrstva. To pa je naredilo premalo odločnih korakov za izboljšanje položaja takšnih zavodov. Zato je poudaril pomen prevzema tudi tovrstnih zavodov.¹⁴ Razprava se je sprevrgla v burno izmenjevanje

¹³ Prav tam.

¹⁴ Prav tam.

mnenj med večino in opozicijo ob vprašanju vojnih invalidov, na katero je v svojem nastopu opozoril dr. Breclj. Država ni ravnala mačehovsko samo s slovenskimi invalidi, pač pa tudi s hrvaškimi in srbskimi. To izjavo referenta je poslanec dr. Albert Kramer (SDS) pospremil z naslednjimi besedami: "Torej vlada vendarle enkrat vsaj tukaj popolna enakost."¹⁵ Dr. Breclj je navzočim posredoval podatek, ki kaže na neprimeren odnos države do vprašanja invalidov. V letu 1926 so slovenski invalidi dobili za poldrugi milijon dinarjev manj kot so Slovenci plačali invalidskega davka. Kljub pozivu slovenske strani, da prevzame invalidsko problematiko od države na svoja ramena, je to vprašanje ostalo še naprej centralizirano. Za sprejem invalida v zavod je bilo potrebno ministrovno dovoljenje. To pa je prihajalo zelo počasi, po navadi šele po večkratnem posredovanju. Večkrat se je zgodilo, da je prosilec že prej umrl. Na to Brecljevo kritiko se je opozicija odzvala z medklici: "Saj ste imeli lastnega ministra Gosarja." Večina je vrnila udarec z odgovorom: "Minister Gosar ni mogel vsega gnoja iz ministrstva izkudati, ki se je nabiral tam od časa dr. Žerjava."¹⁶ Razprave (ta in ostale) so večkrat prestopile meje dobrega okusa in odražale realno slovensko politiko. Svoj obsežni govor je dr. Breclj sklenil s problemom alkoholizma v slovenski družbi. Po njegovem mnenju je alkoholizem "ne samo največji moralni madež slovenskega naroda, ampak tudi njegova najhujša gmotna, zdravstvena, kulturna in socialna škoda".¹⁷ Sedma seja ljubljanske oblastne skupščine dne 22. aprila 1927 je trajala do zgodnjih jutranjih ur. Skupščinska večina je po dolgotrajni razpravi sprejela proračun in finančno uredbo, kakor jo je predlagal finančni odsek oblastne skupščine. Uredba o oblastnem proračunu za leto 1927 je določala izdatke v višini 52.254.000 din in redne dohodke v višini 11.248.750 din. V proračunu so največ sredstev namenili za zdravstvo in socialno politiko, in sicer 47,58%, najmanj pa za prosveto (0,95%). Od treh glavnih proračunskih dohodkov so bili dohodki zdravstvenih in socialnih ustanov, to je 7.700.000 din, na prvem mestu.¹⁸ Predsednik ljubljanske oblastne skupščine dr. Marko Natlačen je predložil celotno gradivo o proračunu velikemu županu s prošnjo, da ga predloži ministru za finance v odobritev. Ljubljanski proračun je bil potrjen le do višine kritja izdatkov z dohodki.¹⁹ Opozicija je proračun ljubljanske oblastne skupščine ostro kritizirala in vodila "neobičajno divjo in nestvarno gonjo".²⁰ To kritiko je SLS označila kot "farizejsko demagogijo", saj "jutrovci mnogim socialno skrbstvenim, socialno političnim in dobrodelnim postavkam proračuna enostavno odrekajo ta značaj ali pa jih zataje".²¹ SLS je zagovarjala proračun v tem smislu, da je bil v vseh oddelkih in postavkah proračuna glavni cilj skrb in pomoč najbolj socialno ogroženim plastem družbe. V prvi vrsti so bili to otroci, ki jim je bilo treba nuditi zaščito, vzgojo, primerno izobrazbo, na drugem mestu pa vsi delazmožni, ki jim je bilo treba nuditi priložnost za delo in zaslužek.²²

¹⁵ Prav tam.

¹⁶ Prav tam.

¹⁷ Prav tam.

¹⁸ Stiplovšek, Slovenski parlamentarizem 1927-1929, str. 163.

¹⁹ Prav tam, str. 168.

²⁰ Slovenec, 27. 4. 1927, št. 93, str. 2; Kako izgleda "klerikalna socialna zakonodaja".

²¹ Prav tam.

²² Prav tam.

Na sejah ljubljanske oblastne skupščine se je večkrat izpostavljala problem Trboveljske premogokopne družbe (dalje TPD), ki je odpustila mnogo rudarjev, ki so se zaradi tega znašli v socialni bedi. Na ta problem je že na drugi seji opozoril poslanec Filip Križnik, rudar v Trbovljah. Opozoril je na socialno bedo, ki jo je doživljalo 200 odpuščenih rudarjev in njihovih družin. Položaj teh je bil še toliko slabši, ker je do odpuščanja prišlo v zimskem času. Pozval je, naj odpuščeni rudarji dobijo vsaj nekaj socialne podpore.²³ O tem problemu se je znova govorilo na deseti seji 28. aprila 1927, na kateri je odsek za zdravstvene, socialne in humanitarne zadeve poročal o svojem delu in predložil predloge posameznih poslancev. Daljša razprava se je razvila predvsem ob predlogih Filipa Križnika (SLS) in Alojza Peterlina (SLS), učitelja iz Kočevja. Njuni predlogi so bili odstopljeni oblastnemu odboru. Poslanec Filip Križnik je pozval oblastni odbor, da naj se napravi temeljit načrt za izboljšanje stanja trboveljskega delavstva. Oblastni odbor naj bi opravil anketo delavskih strokovnih organizacij, Delavske zbornice, Trgovske, obrtniške in industrijske zbornice in vseh prizadetih dejavnikov. Navedel je tudi razloge, zakaj je trboveljsko delavstvo brez zaščite - zaradi določil t. i. starega avstrijskega združnega zakona; določila o zaščiti dela namreč po novi zakonodaji za Trbovlje niso veljala. Opozoril je tudi na pasivnost rudarskega glavarstva in inšpekcije dela in na dejstvo, da je TPD slabše plačevala delavstvo kot pred vojno, svoje blago pa je prodajala po razmeroma višjih cenah.²⁴ Njegovemu mnenju in predlogu se je pridružil tudi poslanec Peterlin, ki se je prav tako zavzel za izboljšanje položaja delavcev pri TPD.²⁵ Poslanec Filip Križnik je tudi predlagal podporo Zavodu za varstvo otrok v Trbovljah in podporo za gradnjo stanovanjskih hiš za rudarske upokoјence v Trbovljah.²⁶ Poslanec Peter Arnež (SLS) je opozoril tudi na stanovanjski problem gorenjskega delavstva (zlasti na Jesenicah in Javorniku) in pozval oblastno skupščino in oblastni odbor k pospešenemu reševanju tega vprašanja.²⁷

Zanimiv je bil tudi predlog poslanca Ivana Tavčarja (Napredni blok) o ukinitvi davka na ročno delo in takse na delavske plače. Predlog je podal velikemu županu, saj odsek za zdravstvene, socialne in humanitarne zadeve ni bil pristojen o tem razpravljati. Oblastna skupščina je sprejela resolucijo, v kateri je ostro obsodila davek na ročno delo in takso na plačilne liste delavskih mezd kot nesocialna in krivična, saj sta čezmerno obremenjevala delavstvo. Oblastna skupščina je pozvala kraljevo vlado, naj takoj uvede postopek za odpravo tako davka kot takse.²⁸ Poslanec Ferdinand Novak (SLS) je na omenjeni seji opozoril tudi na težke razmere v smodnišnici v Kamniku, v kateri delavstvo, po njegovih besedah, ni uživalo nikakršne zaščite. Poudaril je, da se delavstvo ni smelo udeleževati niti strokovnega gibanja niti javnega življenja. Ponazoril pa je tudi položaj upokoјencev te tovarne, ki so prejemale tako nizke pokojnine, da z njimi ni bilo moč živeti normalno. Nič drugače se ni godilo vdovam z otroki, ki so živele iz rok v usta. Poslanec Novak je

²³ ARS, AS 92, f. 34, I. Zasedanje, Zapisnik II. seje skupščine oblasti ljubljanske Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani, dne 23. februarja 1927.

²⁴ ARS, AS 92, f. 34, I. Zasedanje, Zapisnik X. seje ljubljanske oblastne skupščine v Ljubljani dne 28. aprila 1927.

²⁵ Prav tam.

²⁶ Prav tam.

²⁷ Slovenec, 30. 4. 1927, št. 96, str. 2; Zasedanje ljubljanske oblastne skupščine.

²⁸ ARS, AS 92, f. 34, I. Zasedanje, Zapisnik X. seje ljubljanske oblastne skupščine v Ljubljani dne 28. aprila 1927.

zaradi tega predlagal, da se "pri anketi, ki jo bo sklical oblastni odbor, posebej obravnavajo tudi razmere v kamniški smodnišnici in pozove k tej anketi ljudi, ki razmere v smodnišnici dobro poznajo". Njegov predlog je bil soglasno sprejet.²⁹

Dne 6. in 7. septembra 1927 so na ministrstvu za zdravstvo potekali pogovori in pogajanja o prevzemu zdravstvenih in dobrodelnih ustanov, ki so bile nekdanja deželna lastnina. Rezultat uspešnih pogajanj dveh predstavnikov ljubljanskega in mariborskega oblastnega odbora, dr. Breclja in dr. Andreja Vebla, je bila sklenitev sporazuma, po katerem je ljubljanski oblastni odbor s 1. oktobrom 1927 prevzel štiri bolnišnice, nad še tremi pa nadzor in skrb, medtem ko je dobil mariborski oblastni odbor pristojnosti nad šestimi bolnišnicami in dvema zavodoma za onemogle.³⁰ Ljubljanski oblastni odbor je prevzel v svojo upravo in kompetenco naslednje zavode: Splošno bolnico v Ljubljani z otroško bolnico kot posebnim oddelkom, Bolnico za duševne bolezni na Studencu in v Ljubljani, Bolnico za ženske bolezni skupaj z Babiško šolo v Ljubljani in Splošno javno bolnico v Brežicah. Prevzel je tudi nadzor in skrb nad Bolnico usmiljenih bratov v Kandiji, žensko bolnico v Novem mestu in nad občinsko bolnico v Krškem. Ljubljanski oblastni odbor je prevzel tudi vse okrožne zdravnike in z njimi tudi nadzorstvo nad vsemi zdravstvenimi okrožji.³¹ Po tem sporazumu je Ministrstvo narodnega zdravja izročilo svoje kompetence in svoj proračun od 1. oktobra 1927. Sporazum je predvideval, da do 31. marca 1928 ljubljanski oblastni odbor (pa tudi mariborski) vodi upravo omenjenih zavodov v okviru državnega proračuna. S 1. aprilom 1928 pa naj bi prešli omenjeni zavodi in okrožni zdravniki v izključno kompetenco in na proračun ljubljanske in mariborske oblastne samouprave. Ministrstvo za narodno zdravje se je zavezalo, da bo predložilo finančnemu ministrstvu primeren znesek, ki naj ga to odstopi v obliki davčnih virov za vzdrževanje teh zdravstvenih in dobrodelnih ustanov. Oba oblastna odbora sta morala predložiti oblastnim skupščinam uredbi o izvrševanju zdravniške službe po deželi in o poslovanju zdravstvenih zavodov.³²

V prvem obdobju zasedanja oblastnih skupščin so značilna prizadevanja obeh slovenskih oblasti za prevzem vseh tistih pristojnosti, ki jih je določal Zakon o oblastni in sreski samoupravi, ter seveda zagotovitev zadostne finančne osnove za njihovo izvajanje. Pri zagotavljanju le-tega pa sta bili obe oblastni samoupravi neuspešni, kar kažeta prva oblastna proračuna. Predvsem prevzem pristojnosti na področju zdravstva je jasno pokazal, da iz Beograda ni mogoče pričakovati zadostnih sredstev za njihovo uspešno izvajanje in da bodo potrebna dodatna obdavčenja prebivalstva obeh oblasti.³³

Drugo zasedanje ljubljanske oblastne skupščine (od 5. novembra 1927 do 5. novembra 1928)

Na prvi seji drugega zasedanja ljubljanske oblastne skupščine je dr. Marko Natlačen navedel spremembe, ki so se od marca 1927 zgodile v zdravstveni stroki.

²⁹ Prav tam.

³⁰ Stiplovšek, Slovenski parlamentarizem 1927-1929, str. 186.

³¹ ARS, fond II. Zasedanje Oblastni odbor Ljubljana (AS 92), f. 31, Stenografični zapisnik I. seje skupščine ljubljanske oblasti v Ljubljani dne 5. novembra 1927.

³² Prav tam.

³³ Stiplovšek, Slovenski parlamentarizem 1927-1929, str. 191.

Opozoril je na septembrski sporazum, na podlagi katerega je ljubljanski oblastni odbor prevzel bolnišnice in institucijo okrožnih zdravnikov. Njegova napoved glede prihodnosti zdravstva v ljubljanski oblasti ni bila preveč optimistična, saj "že vzdrževanje obstoječih zavodov in naprav bo povzročilo stroške, ki bodo gotovo višji kakor višina obljubljenih davčnih virov".³⁴ Prevzem bolnišnic in institucije okrožnih zdravnikov je torej pokazal tudi na finančne težave, s katerimi se bo morala spopadati oblastna samouprava. V nadaljevanju je opozoril na neprimerno oskrbo umobolnih, saj je bila dotedanja oskrba popolnoma neprimerna, po njegovih besedah - sramotna. Samo za oskrbo umobolnih bi morala ljubljanska oblast investirati najmanj 15.000.000 din. Ljubljanski oblastni odbor je vodil pogovore z mariborskim glede skupne ureditve oskrbe umobolnih. V ljubljanskih zavodih je bilo namreč precej bolnikov iz mariborske oblasti. Zmogljivosti so bile veliko premajhne glede na veliko število oskrbovancev. Po navedbah dr. Natlačna je bilo prostora za umobolne le za okoli 250 bolnikov, dejansko pa je bilo v zavodih več kot 900 umobolnih iz obeh slovenskih oblasti. Zaradi tega je predlagal ustanovitev nove umobolnice, ki bi nudila veliko večje kapacitete, saj je bila, po njegovih besedah, umobolnica na Studencu primerna le za hiralnico, umobolnica v Ljubljani pa naj bi spet služila svojemu prvotnemu namenu kot prisilna delavnica.³⁵ Veliki župan je po nalogu ministra za socialno politiko izročil ljubljanskemu oblastnemu odboru upravo "Fonda za preskrbo vračajočih se vojniki", ki je bil lastnik zdravilišča na Golniku in Invalidskega doma v Celju. Devetega oktobra 1927 je ljubljanski oblastni odbor formalno prevzel upravo na Golniku. Zdravilišče Golnik je bilo sprva namenjeno zdravljenju invalidov, ki so boleli na pljučih. Postopoma se je razvilo v sodoben sanatorij, namenjen pljučnim bolnikom. V njem so se zdravili vojni invalidi, člani bolniških blagajn ter precejšnje število samoplačnikov, posebno iz južnih krajev Jugoslavije. Kot je poudaril dr. Natlačen, je naloga oblastnega odbora, da se Golnik razvije v pravo ljudsko zdravilišče, kar bo znova terjalo precejšnje investicije s strani oblastne samouprave. Za izvajanje vseh teh nalog je ljubljanski oblastni odbor s 1. oktobrom 1927 ustanovil poseben urad, oddelek za zdravstvo, ki je začasno posloval v šempetrski vojašnici.³⁶ Predsednik ljubljanske oblastne skupščine dr. Natlačen je v svojem govoru na prvi seji poudaril tudi pomen socialnih nalog, za reševanje katerih je bil oblikovan poseben oddelek. V njegovo področje je sodila zaščita invalidov, otrok in mladine, skrb za javno pomoč ter naslednji zavodi: Invalidski dom v Ljubljani, Invalidski dom v Toplicah na Dolenjskem, Državna protezna delavnica v Ljubljani, Državni zavod za slepe v Kočevju, dva državna dečja domova, državno vzgajališče, državna gluhonemnica v Ljubljani ter šola za slepe otroke v Kočevju. V zvezi z zaščito invalidov je poudaril, da je mnogo invalidov zaprosilo, naj se jim izplača invalidnina enkrat za vselej na podlagi pravilnika o odkupu invalidnine. Prve odkupnine so se tudi dejansko začele izplačevati. Napredovala je tudi preskrba vojnih sirot in nepreskrbljenih invalidskih otrok. Poleg invalidov je bilo v Invalidski dom v Ljubljani sprejetih tudi nekaj dečkov z namenom, da bi se na državne stroške izučili raznih obrti. Za zaščito otrok in mladine je Ministrstvo za socialno politiko nakazalo posamezne

³⁴ ARS, AS 92, f. 31, Stenografični zapisnik I. seje skupščine ljubljanske oblasti v Ljubljani dne 5. novembra 1927.

³⁵ Prav tam.

³⁶ Prav tam.

zneske Društvu za varstvo otrok v Ljubljani in velikemu županu. Dr. Natlačen je poudaril, da so tovrstni prispevki v primerjavi s prejšnjimi leti precej okrnjeni glede na splošno varčevanje v državni upravi. V nadaljevanju svojega govora je poudaril pomen razširitve Državnega dečjega doma, oddelek I (za otroke od 1 do 6 let) za deset mest. S tem je bila dana možnost sprejema tudi takih otrok, ki doma niso imeli prave nege, pa so bili njihovi sorodniki pripravljene prispevati delne zneske k oskrbnini.³⁷

Decembrske skupščinske seje so potekale v znamenju sprejemanja realnega proračuna. Ljubljanska oblastna skupščina je sprejemanje proračuna opravila na sejah 19. in 20. decembra 1927. Finančni odsek je poslal v razpravo predlog proračuna v višini 55.941.575 din in s tem zmanjšal predlog proračuna oblastnega odbora za okoli 4,5 milijona dinarjev.³⁸ Proračunsko razpravo je začel poslanec manjšine Ivan Tavčar, ki je kritiziral skromno odmero sredstev za socialno skrbstvo in nepoznavanje te problematike s strani večine poslancev.³⁹ Poslanec Ivan Tavčar se je zapletel v besedni dvoboj s poslancem dr. Brecljem, kateremu je očital, da je sicer izdelal "popolen zdravstveni referat", a je hkrati slabo upošteval socialne potrebe. Na te očitke je dr. Breclj odgovoril, da je to storil zato, "ker nam je država dala vse, kar potrebujemo", a je imel poslanec Ivan Tavčar takoj pripravljen odgovor. Namreč, dr. Breclj je opozoril, da je "v proračunu še veliko postavk, za katere država ni dala ničesar, a so navzlic temu bogato dotirane".⁴⁰ Nadalje je poslanec Tavčar predlagal oblikovanje posebnega fonda za delavce in nameščence, kateremu bi se namenila določena vsota denarja. Delavcem, ki so izgubili delo ali jih je zadela družinska ali druga nesreča, je namreč treba pomagati in enega od načinov pomoči vidi v oblikovanju omenjenega fonda. Oblastnemu odboru je očital, da ne kaže nikakršnega razumevanja za to problematiko in ne razume, da je potreben denar tudi za te namene. Tudi ta njegova kritika je sprožila besedni dvoboj s poslancem Ivanom Mazovcem (SLS), ki je Tavčarju očital, da želi imeti samo denar, ne pove pa, kje naj ga vzamejo. Njun prepir je mejil že na rob dobrega okusa, saj je Tavčar Mazovcu nesramno zabrusil, da z njim "res ne debatira" in da lahko daje takšne opazke "pri fajmoštru ali v Unionski kleti, ne pa tukaj". Mazovec mu je razložil, da je "bolj redek gost tamkaj".⁴¹ V nadaljevanju svoje kritike proračuna je poslanec Tavčar opozoril na pomen ustanovitve posebnega fonda za podporo brezposelnih pri borzah dela. "Gospodom od oblastnega odbora" je očital, da želijo imeti pri borzah dela le vpliv in moč odločanja, a po drugi strani niso pripravljene dati "niti dinarja". Poročevalec Evgen Jarc (SLS) je poslanca Tavčarja spomnil na 20.000.000 din za investicije, a ga je ta opomnil, da s tem denarjem ne bo moč odpraviti brezposelnosti in zgolj z investicijskimi deli omiliti socialne bede, pač pa je treba delavcem nuditi tudi podporo.⁴² Tako kot je bil prvi razpravljalec kritičen glede izdatkov v proračunu, tako je zavzel odklonilno stališče tudi glede dohodkov. Opozoril je na obljubo predsednika oblastne skupščine ob

³⁷ Prav tam.

³⁸ Stiplovšek, Slovenski parlamentarizem 1927-1929, str. 208.

³⁹ ARS, AS 92, f. 31, Stenografični zapisnik tretje seje skupščine ljubljanske oblasti v Ljubljani dne 19. decembra 1927.

⁴⁰ Prav tam.

⁴¹ Prav tam.

⁴² Prav tam.

njeni otvoritvi, češ da "niti govora ne more biti o tem", da bi oblastna skupščina uvedla nove davke. Večini je očital, da je s to obljubo prihajala tudi med svoje volivce. Nadalje je večini očital, da je zavajala z obljubami, da se bo s prenosom poslov od države zahteval tudi odstop davščin. SLS je utemeljevala svoj vstop v vlado in sodelovanje z radikali s tem, da bo tako zaščitila samoupravo oblastne skupščine in pridobila oblastni samoupravi sredstva za uspešen razvoj. Zbrane je opozoril, da sta od vseh lepih besed s strani večine skupščine ostali samo dve uredbi (o oblastnih proračunih in o prenosu poslov na oblastne samouprave, op. avtorice), ki znatno omejujeta oblastno samoupravo. Poslanec Ivan Mazovec je njegovo kritiko označil za "navadno demagogijo".⁴³ Odklonilno stališče do proračuna sta utemeljevala tudi predstavnika poslanskih klubov SDS in SKS. Poslanec SKS Janko Bukovec se je sicer zavedal, da je za zdravstvene zavode bolje, če jih bodo upravljale samouprave, vendar so, po njegovem mnenju, v Sloveniji s temi zavodi prevzeli le pasivne postavke. Strinjal se je z ugotovitvijo poslanca Dinka Puca (Napredni blok), da "bomo mi plačevali sami naše lastne zavode in povrh še vzdrževali podobne in slične zavode tam doli na jugu". Zato je videl rešitev v zahtevi: "Dajte nam naše deželne doklade, dajte nam našo osebno dohodnino, potem bomo sami gospodarili."⁴⁴ Predstavnika kluba SLS dr. Anton Milavec je na vse očitke opozicije odgovoril z naslednjo izjavo: "Vi ste znesli vse v Srbijo, a danes ko mi iščemo potov, kako bi dobili naše stvari nazaj, nam pa mečete polena pod noge." Poslanec Tavčarju je očital, da če se predstavlja kot "zastopnik revežev in nižjih slojev", ki jih želi javno zaščititi, potem se tudi ne bi smel upirati novim davkom, ki teh revnejših slojev, po njegovih besedah, ne bodo prizadeli.⁴⁵ Socialistični poslanec Sitar je poudaril zapostavljanje reševanja socialnih problemov, za kar naj bi obremenili dobičke velikih podjetij. V mislih je imel predvsem TPD. Zavedal se je, da je tej družbi težko priti do živega, a je pozval, da se najde način, ki bo "tega krvosesa naših ubogih rudarjev" pripravil do pravičnega plačila. Izrazil je željo po pravični obdavčitvi. V predloženem proračunu je videl dajanje prednosti nekaterim gospodarskim panogam (predvsem kmetijstvu), medtem ko druge panoge ne dobijo ničesar.⁴⁶ Referent finančnega odseka prof. Evgen Jarc je predlagal načelen sprejem proračuna in prehod na podrobno razpravo, kar je večina izglasovala.

Na skupščinski seji dne 20. decembra 1927 je glede razprave o V. poglavju proračuna (zdravstvo, dobrodelstvo in socialno skrbstvo) kot prvi razpravljalec nastopil poslanec manjšine Tavčar, ki je ponovil že povedana stališča glede pomanjkljivosti proračuna in znova veliko pozornosti namenil predstavitvi težkega socialnega položaja trboveljskih rudarjev. Opozoril pa je še na neko novo stvar, namreč na veliko število otrok v mestih in na deželi, ki so slabo razviti in bolehalo zaradi težkih socialnih razmer, v katerih živijo. V ta namen je predlagal ustanovitev letnih okrevališč za otroke siromašnih družin. V ta namen naj bi se prispevalo 100.000 din. Po njegovih besedah so mnoga mesta uvedla pošiljanje otrok med počitnicami na morje oziroma v okrevališča na Gorenjskem. Zaradi dejstva, da občine iz svojih finančnih sredstev niso mogle same izvesti takšne akcije, je bila dolžnost oblastne skupščine, da se priključi takšni pobudi in tudi na tak način po-

⁴³ Prav tam.

⁴⁴ Prav tam.

⁴⁵ Prav tam.

⁴⁶ Prav tam.

skrbi za zdrav razvoj otrok. Sestavljalcem proračuna je očital, da jih ta problematika ne zanima, saj te postavke niso želeli sprejeti v proračun.⁴⁷ V nadaljevanju se je poslanec dr. Anton Breclj podal obsežno poročilo o zdravstvu, dobrodelstvu in socialnem skrbstvu. Na začetku je opozoril poslance, da bo proračun, o katerem je tekla razprava, veljal šele od 1. aprila 1928 dalje. Zbrane je spomnil na sporazum, po katerem so bili s prvim oktobrom 1927 prevzeti zdravstveni posli za tekoče državno proračunsko leto, ki je trajalo do 31. marca 1928. Ljubljanska oblast (in tudi mariborska) je torej sprva vodila zdravstvene posle v imenu vlade, v okviru državnega proračuna. Na podlagi uredbe ministrskega sveta je imela oblast na razpolago določeno vsoto denarja za zdravstvene posle. Poudaril je, da se ta vsota ni izračunala po dejanskih izdatkih, osebnih in materialnih, temveč na podlagi dogovora, ki sta ga ljubljanski in mariborski oblastni odbor sklenila z ministrom narodnega zdravja v Beogradu. Na temelju uredbe ministrskega sveta naj bi ljubljanska oblast dobila od države 14.560.000 din in na podlagi te vsote je bil sestavljen proračun. Nasproti Ministrstva narodnega zdravja se je slovenska stran obvezala, da bo v začetku leta 1928 oziroma vsaj do 1. aprila 1928 uredila službo okrožnih zdravnikov ter tudi zdravniško službo v bolnišnicah in drugih zavodih ljubljanskega oblastnega odbora. Glede ureditve okrožne zdravstvene službe je prišlo 17. novembra 1927 na poziv ljubljanskega oblastnega odbora do sestanka s pooblaščenimi zastopniki Društva okrožnih zdravnikov za Slovenijo. O tem srečanju je dr. Breclj podal na skupščinski seji obsežno poročilo. Ponovno je poudaril, da je ljubljanski oblastni odbor na podlagi septembrskega sporazuma s 1. oktobrom 1927 prevzel v svojo upravo tudi institucijo okrožnih zdravnikov ter da jo bo vodil kot zastopnik državne uprave v okviru državnega proračuna do 31. marca 1928. S 1. aprilom 1928 pa naj bi prešli okrožni zdravniki v kompetenco in na proračun oblastne samouprave. Po tem dogovoru je imel ljubljanski oblastni odbor pravico do 1. februarja 1928 naznaniti in dati na razpolago Ministrstvu za narodno zdravje vse tiste okrožne zdravnike, ki jih s 1. aprilom ne bi hoteli prevzeti. Dr. Breclj je poudaril, da ljubljanski oblastni odbor ne namerava izrabiti te pravice, čeprav pomeni prevzem starejših okrožnih zdravnikov dodatno obremenitev oblastne samouprave. To odločitev je ljubljanski oblastni odbor sprejel zaradi dejstva, da so bili starejši okrožni zdravniki že od nekdanje deželne službi in bi pomenila upokojitev za marsikatero moralni in finančni zlom. Pri sprejetju takšne odločitve ljubljanski oblastni odbor niso vodili le človeški motivi, pač pa tudi resolucija Zdravniške zbornice za Slovenijo, ki se je v tem smislu zavzela za zdravnike. Še vedno pa je bila dana možnost, da se je posamezni okrožni zdravnik odločil drugače in se upokojil. Zastopniki Društva okrožnih zdravnikov so na sestanku predložili svoje želje in zahteve, o katerih se je razpravljalo. Soglasno so bile sprejete naslednje smernice, ki naj bi se uveljavile v novi uredbi o zdravstveni službi namesto deželnega zakona z dne 27. oktobra 1900 ter dodatne novele z dne 1. maja 1911: Služba okrožnega zdravnika je javna oblastna služba s pravico do stalnosti ter pokojnine. Okrožnega zdravnika je moč postaviti ali odstaviti samo na podlagi predpisanega disciplinskega postopka. Glede na dogovor, da dobi oblastna uprava od države za vzdrževanje okrožnih zdravnikov na razpolago približno

⁴⁷ ARS, AS 92, f. 31, Stenografični zapisnik četrte seje skupščine ljubljanske oblasti v Ljubljani dne 20. decembra 1927.

600.000 din in da oblastna samouprava ni razpolagala z nikakršnimi drugimi sredstvi, je bilo sklenjeno, da znaša temeljna plača okrožnega zdravnika na leto 6000 din. Vsak okrožni zdravnik naj bi imel za vestno opravljanje svoje službe pravico do petih petletric po 20%, to je 1200 din. Poleg tega naj bi prejeli še posebne krajevne doklade tisti okrožni zdravniki, ki so opravljali svojo službo v težjih razmerah. Predvidena je bila tudi razdelitev zdravstvenih okrožij v štiri skupine, kar naj bi izvedel ljubljanski oblastni odbor na podlagi mnenja zdravstvenih okrožij in društva okrožnih zdravnikov. Ta razdelitev naj bi se izvedla na podlagi višine krajevne doklade. Glede upokojitve okrožnega zdravnika je bilo sklenjeno, da stopi v pokoj takrat, ko ni več sposoben opravljati svoje službe. Pokojnina se mu določi na podlagi predpisov službene pragmatike. Naslednja smernica je zadevala vdove in nepreskrbljene svojce po umrlem okrožnem zdravniku. Višina pokojnine je bila odvisna od števila službenih let umrlega. Nadalje je bilo sklenjeno, da mora okrožni zdravnik siromašne zdraviti brezplačno, seveda je dobil vrnjene potne stroške, za nočne obiske pa še posebne dodatke. Vse te prispevke bi plačalo zdravstveno okrožje oziroma prihodnja okrajna samouprava, ki bo prevzela posle zdravstvenih okrožij. Na omenjenem sestanku zastopnikov Društva okrožnih zdravnikov Slovenije in ljubljanskega oblastnega odbora je bilo tudi sklenjeno, da bo ljubljanski oblastni odbor sestavil načrt uredbe in ga predložil mariborskemu oblastnemu odboru. Skupni uredbodajni odbor bo dokončno oblikoval besedilo skupne uredbe in ga predložil obema skupščinama v odobritev do 1. aprila 1928.⁴⁸

V nadaljevanju četrte skupščinske seje je dr. Breclj zbranim poslancem pojasnil posamezne partije (oddelki) in pozicije (postavke) proračuna. Opozoril je na novo pozicijo 32, to je "Miloščina uslužbencem zdravstvenih zavodov in njihovim vdovam, ki si še niso pridobile pravice do pokojnine", s katero naj bi uslužbenci zdravstvenih zavodov oziroma njihove vdove prejeli "miloščino iz tega naslova". Poslanec Ignacij Sitar je priporočal izraz "prispevki", čemur dr. Breclj ni nasprotoval. Nadalje je opozoril, da "naši zdravstveni zavodi v tem budžetnem letu že prihajajo v veliko zadrego". Država je namreč, po njegovih besedah, pustila dolgove v vrednosti 3.000.000 din za prejšnja leta, poleg tega je bil tudi proračun glede bolnišnic za leto 1927 za 2.000.000 din prenizek. Slovenska stran se je glede tega vprašanja pogajala z vlado v Beogradu, da bi se ti zneski izplačali. Veliko Slovencev se je zdravilo tudi v drugih delih skupne države, predvsem v Zagrebu. Zaradi tega, je bil, po besedah dr. Breclja, nujen sprejem pozicije 35, to je "Povračilo osebnih stroškov nastalih za pripadnike ljubljanske oblasti v tujih bolnicah". Je pa poudaril, da bo tudi slovenska stran uveljavila svoje zahteve do pripadnikov drugih narodov skupne države, ki so se zdravili v Sloveniji. Določen znesek je bil namenjen pomoči privatnim bolnicam. Ljubljanska oblastna samouprava je prevzela od države nadzor in skrb nad bolnišnicami Kandija, Krško in Novo mesto. Do takrat so bili ti zavodi privatni. Ob ogledu le-teh so se lahko, kot je poudaril dr. Breclj, prepričali, da so nekateri v zelo slabem stanju in potrebni finančne pomoči. Nova postavka so bila sredstva za šolanje bolniškega strežniškega osebja. Dr. Breclj je poudaril pomen "izvrstno kvalificiranega" strežniškega osebja za tako velik zdravstveni aparat. V ta namen so v proračunu namenili 150.000 din.

⁴⁸ Prav tam.

Proračun je vseboval tudi postavko "rezerva za nepredvidene izdatke za zdravstvo". Za to je bilo v proračunu predvidenih pol milijona dinarjev. Edina naložba je bila za nujna dela v bolnici za duševne bolezni. V ta namen so določili prvi obrok 1.000.000 din (za rešitev te problematike naj bi v ljubljanski oblasti potrebovali 25-30 milijonov din in prav takšno vsoto tudi v mariborski oblasti). Dr. Brecelj je poslanecem predstavil osnutek, kako naj bi se to pereče vprašanje uredilo. Oblastni odbor je namreč predlagal mariborski oblastni skupščini, da bi se vse zdravstvene zadeve skupno obravnavale in skupno tudi reševale, saj bi bil takšen način veliko cenejši za obe strani. Seveda so imeli pravniki pomisleke glede tega predloga, a je dr. Brecelj vseeno verjel, da se da "pri malo dobre volje ta vprašanja skupno rešiti". Stvarnost je pokazala, da "malo dobre volje" ni bilo dovolj, saj je bil stvaren politični položaj v državi v nasprotju z "dobro voljo".⁴⁹

V proračunu je bil tudi poseben oddelek z naslovom "Dobrodelstvo". Na podlagi uredbe ministrskega sveta je država izročila v upravo ljubljanski oblasti dečja zavoda, oddelek I in II v Ljubljani, gluhonemnico, državno vzgajališče v Ljubljani in zavod za slepe v Kočevju. Dr. Brecelj je opozoril na težke razmere v teh zavodih, zlasti v Dečjem domu, oddelek I v šentpeterski vojašnici. Poudaril je, da je "velikanski škandal, da more v državni upravi obstajati kaj takega". Vseeno pa je izrazil začudenje, da zavod sploh še lahko stori toliko, kolikor stori glede na to, da od države dobiva za vsakega oskrbovanega otroka dotacijo po 8 din na dan. S to vsoto je bila plačana hrana, perilo in vsa nega. Opozoril je tudi na prenizko dotacijo, ki jo je država nudila zavodu za slepe in Kočevju, in poudaril, da je slovenska stran ministru za socialno politiko predlagala, naj nekoliko zviša dotacijo za ta zavod, če želi, da ga ljubljanska oblast prevzame v svojo upravo. Izrazil je upanje, da bodo rezultati pogovorov ugodni. Hkrati pa je poudaril, da je tendenca slovenske strani, da bi te dobrodelne zavode postopoma oddali karitativnim organizacijam. Seveda bi jih še naprej podpirali in nadzorovali delo v njih. V okviru socialnega skrbstva je bil govor tudi o deškem vzgajališču v nekdanji prisilni delavnici. Dr. Brecelj je opozoril na precejšnje število mladine, ki je bila, ne po lastni krivdi, pač pa zaradi razmer, takšna, da je potrebovala posebno varstvo in vzgojo. V mislih je imel zanemarjeno mladino in takšno, ki je že prišla navzkriž z zakonom. Opozoril je, da bo treba ustanoviti tudi čisto nov tovrsten zavod za deklice. Dalje je omenil še eno dobrodelno institucijo, to je prisilno delavnico, ki naj bi bila namenjena "ljudem, ki se radi prav posebnih razmer še niso navadili delati in ki menijo, da se da izhajati tudi brez dela". Takšni ljudje so prihajali v konflikt z zakonom, zato je predlagal ustanovitev posebnih zavetišč zanje. Naslednja pozicija v proračunu, o kateri je spregovoril, je bila "oskrbovanje in podpiranje sirot". Temu je bilo namenjenih 300.000 din. Dr. Brecelj je poudaril, da je to malenkostna vsota glede na število sirot v ljubljanski oblasti, zato naj bi bila ta vsota samo začasna. Obstajale so sicer zasebne sirotišnice, a niso več služile svojemu namenu. Marijanišče (sirotišnica za dečke) in Lichtenthurn (sirotišnica za deklice) sta izgubila vse vire dohodkov, tako da sta morala sprejemati samo plačujoče oskrbovance ali vsaj deloma plačujoče. Poslanec je seznanil z dejstvom, da omenjeni sirotišnici že dve leti ne dobivata od države prav ničesar. Izrazil je potrebo po pomoči sirotam, kolikor bodo pač dopuščala sredstva. Naslednje leto pa naj bi se za to pro-

⁴⁹ Prav tam.

blematiko namenilo več sredstev. S tem izčrpnim poročilom je želel zavrnilo kritiko opozicije o zanemarjanju socialne problematike in poudaril usmerjenost v prvi vrsti v zaščito najšibkejših slojev prebivalstva. Zavrnil je očitke poslanca Ivana Tavčarja, da se ne skrbi za brezposelne, z mislijo, da je treba brezposelnost odpraviti s tem, da se da tem ljudem delo, ne pa "gojiti brezposelnosti" s podeljevanjem podpor, za kar se je zavzemal opozicijski poslanec. Prav tako je zavrnil njegovo kritiko glede stanovanjskega vprašanja. Poslanec Tavčar je predlagal, da se nameni posebna vsota denarja za gradnjo stanovanj v rudniških revirjih. Dr. Breclj je poudaril, da bo ljubljanska oblast namenila vsako leto določeno vsoto denarja za gradnjo stanovanj ne samo v Trbovljah pač pa povsod tam, kjer je potreba po tem. Oblast pa ne bo podpirala zasebnikov, pač pa bo dajala iz določenega zneska podporo stavbnim zadrugam oziroma občinam, ki bodo gradile stanovanjske hiše. Opozoril je tudi na problem ekonomskih izseljencev, ki so se vrnili iz tujine kot invalidi, a ne dobivajo v svoji matični državi nezgodne rente, in sicer zato ne, ker je osrednja vlada zanemarila svojo dolžnost. Zaradi tega je predlagal posebno resolucijo.⁵⁰ Poslanec je spomnil tudi na dve uredbi, ki sta izšli v Uradnem listu dne 26. oktobra 1927 in ju je izdal minister za narodno zdravje na podlagi pooblastila, ki mu ga je dajal finančni zakon za leto 1927/28. To sta uredba o organizaciji higienske službe in uredba o zatiranju nalezljivih bolezni. Opozoril je, da obe nalagata velika bremena občinam, okrožjem in oblastem. Zato je predlagal resolucijo, s katero se osrednja vlada poziva, naj glede teh dveh uredb točno ugotovi kompetence in dolžnosti državnih organov in "samoupravnih zastopov". Poudaril je, da bi bilo treba glede tega vprašanja upoštevati različnost posameznih pokrajin.⁵¹ Sklepno besedo na tej četrti seji II. zasedanja ljubljanske oblastne skupščine je imel poročevalec Evgen Jarc, ki je poslanca priporočal sprejem obeh resolucij dr. Breclja, hkrati pa označil resolucijo poslanca Ignacija Sitarja o davku 5% na akcijske družbe za nezrelo in predlagal, da se odstopi oblastnemu odboru v preučitev. Prav tako je predlagal zavrnitev njegove druge resolucije o razdelitvi enega milijona dinarjev za izgradnjo stanovanjskih hiš na posamezne kraje, in sicer z utemeljitvijo, da ta resolucija nima nobene podlage. Predlagal je tudi zavrnitev predlogov poslanca Ivana Tavčarja.⁵² Poslanec je pozval, naj sprejmejo proračun. Sledilo je glasovanje. Kljub burni, polemični in spolitizirani razpravi je tudi celotna opozicija glasovala za vse zdravstvene in socialne postavke. Večina je zavrnila Tavčarjeve predloge in tudi poslanca Ignacija Sitarja. Resoluciji dr. Breclja sta bili sprejeti soglasno.⁵³ S tem je bil proračun glede petega poglavja (zdravstvo, dobrodelstvo in socialno skrbstvo) opravljen. Delo glede vseh izdatkov je bilo opravljeno. V nadaljevanju se je pa so se poslanci posvetili drugemu delu proračuna, to je dohodkom. Poročevalec finančnega odseka Evgen Jarc je opozoril na tri vire za kritje izdatkov: lastne dohodke, državne dotacije oziroma delegirane kredite ter nove doklade in takse. V prvi kategoriji so bili najpomembnejši viri prihodka

⁵⁰ Prav tam.

⁵¹ Prav tam.

⁵² Prav tam. Predlagal je, da se za izgradnjo stanovanjskih hiš v rudniških revirjih dovoli znesek 1 milijon din, da se za skrbstveni fond za delavce in nameščence dovoli 200.000 din, da se za ustanovitev delavskih kuhinj dovoli podpora 200.000 din, dalje da se dovoli za fond za podpiranje brezposelnih delavcev in nameščencev pri borzah dela 600.000 din ter da se dovoli za letna okrevališča za otroke siromašnih družin znesek 100.000 din.

⁵³ Prav tam.

oskrbnine, ki naj bi jih zdravstvenim zavodom plačevali samoplačniki, zavarovalne ustanove in druge oblasti za svoje bolnike, dalje dohodki deželnih posestev in podjetij ter prispevki mariborske oblasti za izvajanje skupne dejavnosti. Oblastni odbor je nerealno visoko ocenil državne dotacije. Opozicija mu je očitala, da jih ob prevzemu poslov ni uspel zagotoviti v zadostni višini. Na koncu je bila tudi večina dohodkovnih postavk sprejetih soglasno. Oblastni proračun za leto 1928 je večina poslancev sprejela. Tako je bil predlog finančnega odseka v celoti sprejet. Odklonjene so bile vse spremembe, ki jih je predlagala opozicija.⁵⁴ Po sprejetju proračunov za leto 1928 sta ljubljanski in mariborski oblastni odbor predložila oba proračuna velikima županoma, da sta ju poslala ministrstvu za finance v odobritev. Minister je ljubljanski oblastni proračun skrčil za približno 14% in ga potrdil v višini 48.030.843 din. Mariborski oblastni proračun je obsegal 42.317.140 din. Torej je bil ljubljanski proračun še vedno višji kot mariborski. Bil je dejansko najvišji med vsemi oblastnimi proračuni v državi. V ljubljanski oblasti so največ sredstev namenili za področje zdravstva in socialnega skrbstva, in sicer 47,3%, neposredno za socialne zadeve le 3,1%.⁵⁵

Obe oblastni skupščini sta imeli na marčnih sejah na dnevnem redu podrobni poročili o delovanju oblastnih odborov, sledila je obravnava poročil njunih odsekov ter sprejemanje novih uredb, ki sta jih predlagala oba oblastna odbora. Na seji ljubljanske oblastne skupščine 14. marca 1928 je njen predsednik orisal spremembe, ki so se zgodile na področju zdravstva s 1. oktobrom 1927, ko je oblastni odbor prevzel vse zdravstvene zavode in službo okrožnih zdravnikov, ter povedal, da bo do 31. marca 1928 vodil te posle v imenu in na račun države. S 1. aprilom 1928 pa bodo, kot je poudaril, vse te zadeve prešle v popolno območje ljubljanske samouprave.⁵⁶ Poslanec je predstavil predpriprave, ki jih je v ta namen izvršil ljubljanski oblastni odbor. Tako je oblastni skupščini predlagal naslednje uredbe: o instituciji okrožnih zdravnikov oziroma zdravnikov samoupravnih enot, okrajev ali občin, o dohodkih zdravniškega osebja v oblastnih zdravstvenih zavodih, o ustanovitvi strežniške šole v Ljubljani, o izločitvi bolnice za duševne bolezni Ljubljana-Studenec iz območja splošne bolnice in o ustanovitvi posebnega zavoda "Bolnica za duševne bolezni Ljubljana-Studenec" z lastnim ravnateljstvom ter uredbo o zdraviliščih. Na sedmi seji ljubljanske oblastne skupščine 16. marca 1928 je poročevalec odseka za uredbe dr. Ivo Česnik napovedal sklepanje o omenjenih uredbah.⁵⁷ Prva uredba, o smernicah katere je že bil govor, je obsegala kar 23 členov, o katerih se je na seji razvila obsežna razprava. V njej se je kot prvi javil opozicijski poslanec Ignacij Sitar, ki je kritiziral določilo, da morajo občine plačevati zdravnike, hkrati pa jih sme nastaviti samo oblastni odbor. Zavzel se je za to, da se občinam prizna tudi pravica do nastavitve zdravnikov. Njegov predlog je podprl tudi poslanec Franc Zupančič (SKS), ki je v omenjenem določilu uredbe videl globok poseg v avtonomijo občin. Velikim pristojnostim oblastnega odbora v uredbi je oporekal tudi poslanec Ivan Lončar (SDS), ki je oporekal oblastnemu odboru pravico, da

⁵⁴ Stiplovšek, Slovenski parlamentarizem 1927-1929, str. 213, 214.

⁵⁵ Prav tam, str. 222, 223.

⁵⁶ ARS, AS 92, f. 31, Stenografični zapisnik šeste seje skupščine ljubljanske oblasti v Ljubljani dne 14. marca 1928.

⁵⁷ ARS, AS 92, f. 31, Stenografični zapisnik sedme seje skupščine ljubljanske oblasti v Ljubljani dne 16. marca 1928.

sme spreminjati meje posameznih zdravstvenih okrožij. To svojo kritiko je ilustriral na primeru zdravstvenega okrožja Tržič, ki ga je imel namen oblastni odbor ukiniti in napraviti skupno zdravstveno okrožje Tržič okolica in Tržič. Opozoril je na to, da je Tržič specifično industrijski kraj, ki ima popolnoma druge sanitarne in higienske potrebe kot njegova okolica. V Tržiču naj bi zgradili svoj zdravstveni dom, kopališče, šolsko kliniko, zdravstveno postajo za otroke in svojo bolnišnico. Poslanec je izrazil strah, da bodo okoliške občine nasprotovale ustanovitvi omenjenih zdravstvenih ustanov, če bodo morale prispevati določena finančna sredstva. Po njegovem mnenju bi prinesel ta ukrep le obojestransko škodo. Zavrnil je tudi predlog oblastnega odbora o ustanovitvi posebnega zdravstvenega okrožja Predvor in Jezersko z namenom, da bodo imeli Jezerci bližje zdravniško pomoč. Po njegovem mnenju bi jim pomagali le, če se jim določi okrožnega zdravnika na samem Jezerskem. Dr. Anton Breclj je temu predlogu nasprotoval z opazko, da gre za oskrbo 700 ljudi. Poslanec Lončar je izrazil dvom o zmožnostih omenjenih dveh občin po vzdrževanju svojega samostojnega zdravstvenega okrožja, ker da gre za občini s kmečkim značajem, ki nimata obrtnih in industrijskih obratov.⁵⁸ Kljub kritikam pa so bili skoraj vsi člani uredbe sprejeti soglasno. V nadaljevanju se je bila predstavljena druga uredba o prejemkih zdravniškega osebja v oblastnih zdravstvenih zavodih. V treh poglavjih so se urejali prejemki zdravstvenega osebja v oblastnih zdravstvenih zavodih. Uredba je določala, da dobivajo primariji osnovno letno plačo 24.000 din, asistenti dobivajo honorar po 21.600 din, sekundariji pa honorar letno po 18.000 din. Asistentom je pripadalo tudi samsko stanovanje v zavodih, v katerih so bili zaposleni. Za primarije, ordinarije in asistente v bolnici za duševne bolezni so se določili višji prejemki kot v drugih zavodih, ker le-ti niso imeli toliko priložnosti za izvajanje zasebne prakse, kot je to bilo mogoče v drugih zavodih. Na podlagi uredbe je bil ravnatelj splošne bolnice v Ljubljani "pragmatični uradnik", medtem ko so drugim ravnateljem pripadale različno visoke funkcijske doklade. Drugo poglavje uredbe je določalo, da je služba primarija in ordinarija stalna in javna oblastna služba s pravico do pokojnine. Tretje poglavje je določalo, da imajo vdove in nepreskrbljeni svojci primarijev in ordinarijev pravico do rodbinske pokojnine, ki se izračuna po službenih letih umrlega. Po predstavitvi uredbe ni imel noben poslanec oblastne skupščine pripombe nanjo in je bila sprejeta soglasno.⁵⁹ Sledilo je poročilo odsekovnega poročevalca dr. Iva Česnika glede uredbe o ustanovitvi oblastne strežniške šole v Ljubljani. Uredba je že na začetku določala, da se za vse oblastne bolnice, tudi za bolnico za duševne bolezni ustanovi v Ljubljani omenjena šola z namenom, da se zagotovi v teh bolnicah zaposlenemu strežniškemu osebju potrebna teoretična in praktična izobrazba ter da se vzgaja bodoči strežniški kader. Šola je bila dvoletna in namenjena obema spoloma, vendar - kot je določala uredba - se je treba ozirati na dejanske potrebe oblastnih zavodov. O sprejemu v šolo je odločal oblastni odbor na predlog šolskega ravnatelja. Šolanje je bilo za že zaposlene v bolniški negi brezplačno, za druge pa ne, razen v izjemnih primerih. Tudi na to uredbo poslanci niso imeli pripombe in je bila sprejeta soglasno.⁶⁰ Prav tako ni bilo pripomb na uredbo o

⁵⁸ Prav tam ter glej tudi Samouprava, Uradni list Ljubljanske in Mariborske oblasti, 1. april 1928, št. 3.

⁵⁹ Prav tam.

⁶⁰ Prav tam.

izločitvi bolnice za duševne bolezni Ljubljana-Studenec iz območja splošne bolnice in ustanovitvi posebnega zavoda z lastnim ravnateljstvom. Sprejeta je bila soglasno. Naslednjo uredbo, to je uredbo o zdraviliščih v ljubljanski oblasti, je podprla večina poslancev. V razpravi o uredbi je poslanec dr. Dinko Puc predlagal glede članstva v zdraviliški komisiji, da je njen član tudi zastopnik društva za pospeševanje tujskega prometa, če seveda takšno društvo obstaja v določenem kraju. Zdraviliške komisije bi namreč po uredbi oskrbovale zdraviliške zadeve v posameznih zdraviliščih. Za vzdrževanje zdravilišča naj bi omenjena komisija pobirala poseben davek "zdraviliško davščino", ki bi jo plačevali zdraviliški gostje (ne vsi) na podlagi določil obstoječega zdraviliškega reda.⁶¹ Sledilo je poročilo o uredbi glede ustanovitve sklada za izgradnjo malih stanovanj. Poročevalec Evgen Jarc je zbrane spomnil na sklep oblastne skupščine, da se naroči oblastnemu odboru, naj skliče stanovanjsko anketo in da na podlagi nje oblastni skupščini konkretne predloge. Rezultati ankete so pokazali, da manjka v ljubljanski oblasti najmanj 4500-5000 stanovanj. Glavna težava so bile finance. Poročevalec Jarc je videl rešitev v zagotavljanju cenene kredita. Predstavil je rešitev tega problema v Angliji, Nemčiji in na Nizozemskem ter poudaril, da je v zahodnih in severnih evropskih državah zmagalo načelo enostanovanjske družinske hiše nasproti stanovanjskim kasarnam. Poslanec je opozoril, da je predložena uredba posneta po avstrijskem državnem zakonu iz leta 1910 ter predvideva znesek 10.000.000 din, ki bi se zbral do leta 1933. Iz tega fonda bi se dajali neposredni krediti le izjemoma za nakup stavbišča, posredno pa bi se prispevalo za doplačila na obrestni razliki. Ta vsota, ki bo v teku leta izčrpana, se v glavnem, po njegovih besedah, ne bi vrnila. Na tak način naj bi dosegli znižanje obrestne mere in pospeševali amortizacijo investiranega kapitala. Nadalje je poudaril, da bo oblastni odbor podpiral stanovanjsko akcijo tudi s tem, da bo dal izdelati načrte za ustanovitev stanovanjskih kolonij in s posredovanjem za cenejšo nabavo gradbenega materiala. Poudaril pa je tudi nujnost spodbuditi denarne zavode (banke, hranilnice), da bi morale dale na razpolago del svojega denarja po primerni obrestni meri. Sledila je razprava o uredbi, h kateri se je kot prvi javil poslanec Ivan Tavčar, ki je pohvalil uredbo, imel pa je pripombe glede obrestnih mer in poudaril nujnost, da oblastni odbor upošteva najrevnejše sloje, to je tiste, ki si ne bodo zmogli nikoli zgraditi svojega lastnega doma. Njegovemu mnenju se je pridružil poslanec Filip Križnik. Poslanec dr. Dinko Puc je zagovarjal stališče, da izgradnja zadostnega števila stanovanjskih hiš še ne pomeni rešitev stanovanjske bede, saj obstaja vrsta ljudi, ki ne zmorejo plačati mesečno 100 do 150 din na osebo. Bistvo je, da so stanovanja poceni, kar pa je mogoče doseči na dva načina. Namreč, da se poveča privatna iniciativa in da se zidajo stanovanjska poslopja na javne stroške. Njegovemu mnenju se je pridružil tudi poslanec Peter Arnež. Tudi ta uredba je bila sprejeta soglasno.⁶² Na naslednji seji 17. marca 1928 je podal svoje poročilo odsek za zdravstvene, humanitarne in socialne zadeve.⁶³ V razpravi o poročilu odseka so se razpravljavci izrekli proti nameravani ukinitvi Pokrajinskega pokojninskega podpornega sklada za rudarje s strani centralne vlade. Kot je poudaril poslanec Ivan Tavčar, se je omenjeni sklad "votiral" iz posebnega

⁶¹ Prav tam.

⁶² Prav tam.

⁶³ ARS, AS 92, f. 31, Stenografični zapisnik osme seje skupščine ljubljanske oblasti v Ljubljani dne 17. marca 1928.

davka na konsum premoga, in sicer se je plačevalo 5 din na tono premoga. Lastna poraba premoga po premogovnikih je bila oproščena davščine. Največji kontingent konsuma, to je 60%, so tvorile državne železnice. Te pa niso plačevale v omenjeni sklad predpisane takse. To dejstvo je dalo TPD povod, da je začela vztrajati na ukinitvi sklada. Poslanci so pozvali oblastni odbor, naj doseže pri Ministrstvu za gozdove in rudarstvo, da se ne ukinejo doklade "staroupokojeincev" pri Pokrajinskem pokojninskem podpornem skladu za Slovenijo v Ljubljani.⁶⁴

Predsednik ljubljanske oblastne skupščine dr. Marko Natlačen se je ob sklepu marčnega zasedanja zahvalil za plodno sodelovanje tako večini kot opoziciji. Poslanec je prosil, naj zaupajo oblastnemu odboru, ki si bo prizadeval za doseg čim bolj pozitivnih rezultatov. Poudaril je, da mora biti vsem pred očmi predvsem korist slovenskega naroda. To ima prednost pred strankarstvom. Zaostrovanje političnih razmer v državi, ki je doseglo vrhunec s streljanjem v Narodni skupščini 20. junija 1928, je povzročilo tudi prekinitve ustaljene prakse, da sta se obe oblastni skupščini sestajali približno sočasno. Vplivalo pa je tudi na zavlačevanje njunega sklica. Ljubljanska oblastna skupščina se je sestala šele oktobra 1928. V takšnih zaostrenih razmerah sta glavne naloge pri izvajanju oblastne samouprave prevzela oba oblastna odbora.⁶⁵ Na deveti seji ljubljanske oblastne skupščine 22. 10. 1928 so se v poročilu oddelka za zdravstvo in dobrodelstvo pokazali pozitivni rezultati prevzema zdravstvenih in dobrodelnih zavodov v upravo ljubljanske oblasti. Oblastnemu odboru se je posrečilo doseči ravnovesje v oblastnem proračunu in s tem nuditi zavodom zadostna sredstva za nemoteno delo. V prevzetih zavodih so se začele izvajati adaptacije, tako v Mladinskem domu v Streliški ulici in vrsta manjših adaptacij v drugih zavodih. Izdelali so se tudi načrti za razširitev zdravilišča na Golniku. Od 15. septembra 1928 je začela delovati Oblastna strežniška šola. Ustanovili sta se tudi novi zdravstveni okrožji v Predddvoru in Sodražici, potekale pa so tudi priprave za preureditev nekaterih drugih zdravstvenih okrožij. Oblastni odbor je tudi precej preuredil in izpopolnil mladinsko skrbstvo. V obdobju omenjene seje je oblastni odbor vzdrževal 175 otrok (sirote, polsirote in zapuščeni; 60 predšolskih in 115 šoloobveznih), medtem ko je država pred prenosom teh poslov na oblastni odbor vzdrževala le 60 otrok. Poleg v zavodih je bilo nekaj otrok tudi pri dobrih družinah na deželi. Te otroke, ki so bili v rejniških družinah, je oblastni odbor stalno nadzoroval tako glede duševnega kot telesnega napredka. Oblastni odbor je bil zadovoljen z uspehi rejništva. Podpiral je tudi zasebna karitativna in dobrodelna društva na ozemlju ljubljanske oblasti in z denarnimi podporami spodbujal privatno iniciativo na področju dobrodelstva. V oblastnih bolnišnicah je znašalo skupno število oskrbnih dni približno 50.000 din mesečno. To kaže na veliko število oskrbovanih bolnikov. Oblastni odbor je pripravil tudi predlog uredbe o uvedbi okrožne babiške službe. Namen uredbe je bil, da izvede enotnost v organizaciji te zdravstvene panoge, da omogoči babicam izboljšanje njihovega gmotnega stanja, dvigne njihov ugled in strokovno usposobljenost, zatre nepoklicno babištvo ("mazaštvo"), nudi siromašnemu prebivalstvu brezplačno porodniško pomoč ter dvigne higieno pri negi porodnic, novorojenčkov in dojenčnic.⁶⁶ Na deseti skupščinski seji 26. oktobra 1928 je poročeval

⁶⁴ Prav tam.

⁶⁵ Stiplovšek, Slovenski parlamentarizem 1927-1929, str. 238.

⁶⁶ Prav tam.

dr. Ivo Česnik predstavil uredbo o babicah, ki je štela babice kot pomožno sanitetno osebje v ljubljanski samoupravni zdravstveni službi.⁶⁷ Glede strokovnega nadzorstva je uredba predvidevala, da so babice podrejene pristojnemu okrožnemu zdravniku, neposredni predstojnik pa je predsednik okrajne samouprave oziroma načelnik zastopa zdravstvenega okrožja. Službeni okoliš babic naj bi obsegal eno ali več občin ali delov občin določenega zdravstvenega okrožja. Zunaj svojega okoliša babica ni bila dolžna opravljati službenih poslov, razen v nujnih primerih (imela je pravico do odškodnine po minimalni babiški tarifi). Pomembno določilo uredbe je bila tudi "službena tajnost". Uredba je določala tudi plačo okrožnih babic. Ta je znašala prvih pet let 150-300 din in se je nato povečevala glede na službena leta.⁶⁸ Omenjeno uredbo kot tudi resolucijo o prednosti kandidatke iz siromašnih krajev pri sprejemanju v babiško šolo so podprli vsi poslanci in je bila sprejeta soglasno. Glavna tema skupščinske seje 27. oktobra 1928 je bilo urejanje okrajne samouprave in njenih odnosov z oblastnim odborom.⁶⁹ Drugo zasedanje oblastnih skupščin je bilo končano 5. novembra 1928. Ta dan je kralj sklical njihovo tretje zasedanje.

Tretje zasedanje ljubljanske oblastne skupščine (od 5. novembra do 6. januarja 1929)

Glavna naloga novembrskih sej obeh oblastnih skupščin je bilo sprejetje oblastnih proračunov za leto 1929. Sprejemanje proračuna je v ljubljanski oblastni skupščini znova potekalo v znamenju medstrankarskih obtoževanj. Na seji 19. novembra, na kateri je večina sprejela predlagani proračun, je poročevalec odseka za proračun in finance Anton Skubic poudaril, da je največja postavka v proračunu VI. poglavje, ki je bilo namenjeno zdravstvu.⁷⁰ Referent oblastnega odbora za zdravstvo in socialno skrbstvo dr. Anton Breclj je ponovno zavrnil očitke opozicije, da je oblastni odbor pri prevzemu svojih poslov ravnal prenašljivo in lahkomiselno, da je prevzel posle z nezadostno dotacijo in tako obremenil oblastne finance. Na to kritiko je referent odgovoril z že znanimi uspehi na področju zdravstva. Drugi očitek opozicije, da se "oddajajo službe in dela pod roko, po strankarskih vidikih", je prav tako zavrnil s pozivom opoziciji, naj preneha s takimi neutemeljenimi in zlonamernimi očitki. V nadaljevanju je spregovoril o samem proračunu in se strinjal z izjavo svojega predhodnika, da je proračun za zdravstvo resnično velik, v bistvu največji v državi. Poslance je obvestil o večkratnih pogovorih z dr. Korošcem o tem vprašanju. Kot je poudaril, ga je dr. Korošec opomnil, da se "tako velike vsote ne smejo vlagati v neproduktivne svrhe".⁷¹ Namreč, po besedah dr. Breclja, je zdravstveni proračun znašal 27.000.000 din, poleg tega pa je treba upoštevati še stroške za mladinsko in ubožno skrbstvo v obsegu 3,5 milijona dinarjev. V nadaljevanju je poslanec predstavil dosežke v

⁶⁷ ARS, AS 92, f. 31, Stenografični zapisnik desete seje II. zasedanja skupščine ljubljanske oblasti v Ljubljani dne 26. oktobra 1928.

⁶⁸ Prav tam.

⁶⁹ Stiplovšek, Slovenski parlamentarizem 1927-1929, str. 259.

⁷⁰ ARS, fond III. zasedanje skupščine ljubljanske oblasti 1928 (AS 92), f. 32, Stenografični zapisnik šeste seje III. zasedanja ljubljanske oblastne skupščine v Ljubljani, dne 19. novembra 1928.

⁷¹ Prav tam.

vseh zdravstvenih in dobredelnih dejavnostih in utemeljeval tolikšno vsoto, ki je bila v proračunu namenjena zdravstvu. Tako naj bi samo ljubljanska bolnišnica dobila iz tega proračuna en milijon dinarjev (popravilo kotlov, nov röntgenov aparat). Izdatki za ostale bolnišnice naj bi bili, po njegovih besedah, prav tako veliki. Zato je tudi zavrnil očitke, da so zdravstveni zavodi predragi. Takšne očitke je večkrat omenjal Okrožni urad za zavarovanje delavcev, saj je moral plačevati velike vsote bolniških stroškov za svoje oskrbovance. Očitek, da je oskrbnina 30 din na dan previsoka, je utemeljeval s tem, da stane en oskrbovanec v Splošni ali Ženski bolnici veliko več kot 30 din. Je pa poudaril, da si prizadevajo znižati oskrbnino. Ena od rešitev, ki jo je navedel, bi bila uvedba samo splošnega oddelka v Splošni bolnici. Za tiste, ki lahko in tudi želijo plačati kaj več, pa bi napravili poseben plačilni red. Ti bi plačevali toliko, kolikor znašajo dejanski stroški njihovega zdravljenja. Tako bi pocenili oskrbnino na splošnem oddelku. Zbrane je opozoril, da je bil prvotni proračun precej višji, ker je vseboval tudi amortizacijo nekaterih velikih investicij, ki so bile začasno odložene, a je treba nanje intenzivno misliti (npr. nova umobolnica, izgradnja zavoda za duševno prizadeto mladino, ustanovitev obmorskega zdravilišča, zavod za zdravljenje telesno pohabljenih otrok, zavod za alkoholike). Sledilo je še njegovo poročilo o oddelku za mladinsko, ubožno in javno skrbstvo. Poudaril je pomen rejništva, saj se otrok tako veliko bolje telesno, duševno in osebnostno razvija kot pa v zavodih. Najprimernejše pa so, po njegovem mnenju, za rejništvo skrbne kmečke družine, kjer imajo otroci vse, kar potrebujejo, to je naravno okolje, dobro hrano in pozitivne zglede v rejnikih, ki so si kot kmečki ljudje s poštenim delom veliko ustvarili. Zaradi tega ne nameravajo širiti doma za osirotele in zapuščene otroke, ki so telesno in duševno zdravi. Je pa poudaril pomen zavodov za negovanje otrok s posebnimi potrebami. V nadaljevanju se je imel besedo referent za socialno skrbstvo prof. Evgen Jarc, ki je poslance obvestil, da je bilo delo omenjenega oddelka osredotočeno predvsem na izvajanje uredbe o pospeševanju izgradnje stanovanjskih hiš z majhnimi stanovanji. V razpravi, ki je sledila, je poslanec Ignacij Sitar izrazil mnenje, da je znesek v proračunu, namenjen zdravstvu, veliko prenizek. Glede socialnega skrbstva pa je postavil naslednji predlog: "Prispevek okrajnim blagajnam za skrb za uboge in onemogle naj se razdeli tako, da dobijo one okrajne blagajne, ki imajo v okraju največ ubožcev, največji odstotek prispevka."⁷² Poslanec Josip Nemanič (SLS) je sicer pozdravil besede dr. Breclja, a opozoril na to, da podeželsko prebivalstvo nima dovolj ugodnosti, kljub pozitivnim premikom na področju zdravstva. Opozoril je na oddaljenost bolnišnic za kmečko prebivalstvo in pomanjkanje prevoznih sredstev. Zato je predlagal, da bi se z določenim prispevkom podprlo bolnico Usmiljenih bratov v Kandiji, da nabavi ustrezno prevozno sredstvo. Pozdravil je načrt oblastnega odbora, da se v Črnomlju in Metliki postavijo hiralnice. Predlagal je tudi organiziranje različnih predavanj na podeželju o negi bolnika glede na to, da si vsi ne morejo poiskati pomoči v bolnišnici. Nadalje je predlagal, da bi se zopet vpeljala praksa zdravniških dni za oddaljene občine. Poslanec kaplan Matej Tomazin (SLS) je izrazil nujnost prevzema preventivne medicine, saj je v nekaterih predelih vladala prava beda. Dr. Breclj ga je opomnil, da je odvisno od države, kdaj jo bo želela prepustiti.⁷³

⁷² Prav tam.

⁷³ Prav tam.

Po koncu razprave je sledilo glasovanje. Proračunsko poglavje za zdravstvo so soglasno podprli vsi poslanci. Poslanci so z večino glasov sprejeli postavke socialnega skrbstva. Sitarjev predlog je bil zavrnjen. Potrjevanje obeh oblastnih proračunov se je izvedlo hitro, saj je bila SLS vladna stranka, njen voditelj pa predsednik vlade. Potrjen ljubljanski oblastni proračun je znašal 69.639.206 din, mariborski pa 62.996.187 din. V ljubljanski oblasti je zdravstvo dobilo 38,3% proračunskih sredstev, socialno skrbstvo 8,6% (v to postavko je bilo prenesenih nekaj sredstev iz proračunskega poglavja za zdravstvo za financiranje dobrotelčnih ustanov).⁷⁴ Ljubljanska oblastna skupščina je na dveh novembrskih sejah soglasno sprejela sedem uredb. S spremembo uredbe o gradnji majhnih stanovanj je oblastna samouprava prevzela poročilo za najemanje stanovanjskih posojil. Dve uredbi sta tudi prispevali k izboljšanju finančnega stanja občin.⁷⁵

S sejo 21. novembra 1928 so bila dejansko sklenjena delovna zasedanja oblastnih skupščin. Kralj Aleksander je 6. januarja 1929 ukinil vidovdansko ustavo, razpustil Narodno skupščino in tudi ukinil vse izvoljene oblastne samoupravne organe. Velike župane je pooblastil, da postavijo v svojih oblasteh komisarje, ki bodo vodili posle dotedanjih oblastnih skupščin in oblastnih odborov.

Dunja Dobaja

CONSIDERATION OF SOCIAL AND HEALTH ISSUES AT THE LJUBLJANA ADMINISTRATIVE UNIT ASSEMBLY SESSIONS BETWEEN 1927 AND 1929

S u m m a r y

In the first period of Administrative Unit Assembly sessions, it was characteristic of both Slovenian administrative units to strive to assume all of the competences, provided for by the Administrative Unit and Regional Autonomy Act, and, of course, to ensure sufficient financial foundations for the realisation of these competences. However, both Administrative Unit Autonomy were unsuccessful in this task, which is demonstrated by the first two administrative unit budgets. Especially the assumption of competences in the field of health clearly demonstrated that it was not possible to expect that Belgrade would ensure enough resources to carry them out successfully, and that additional taxation of the population of both Administrative Units would be necessary. It was set out in the September Agreement that on 1 October 1927 the Ljubljana Administrative Unit Committee (and also the Maribor Administrative Unit Committee) would take over all health establishments and district doctors' services, and manage these tasks in the name and on behalf of the state until 31 March 1929. Until 1 April 1928, both Administrative Unit self-governments would receive significant resources, and since that day forward they would have to allocate resources for the staff salaries and material costs of the establishments they had taken over from their annual budgets. However, in reality the situation was different. The Ministry of Finance failed to carry out certain obligations, set out in the Agreement, in regard to sufficient financing of the relevant establishments and services. In order to ensure successful management of the Administrative Unit self-governments, the Slovenian People's Party (SPP) had to break its promise that Slovenian taxpayers would not be taxed additionally. Opposition used this slip of SPP for political strife in the discussions about the budget, and in the course of assembly discussions it also reproached SPP with neglecting social issues, which the majority denied resolutely, emphasizing that all their actions went towards the protection of the weakest classes. Furthermore, opposition also used the following fact against SPP: that as a government party it failed to ensure suitable subsidies from the state in order to carry out all of the competences assumed. Despite these shortcomings, the minutes from the assembly sessions indicate strong endeavours to improve the situation in the field of health and social welfare. In the second period of its sessions, the Ljubljana

⁷⁴ Stiplovšek, Slovenski parlamentarizem 1927-1929, str. 287.

⁷⁵ Prav tam, str. 291, 292.

Administrative Unit Assembly passed important regulations in the field of health and social welfare, regulating the institution of district doctors, medical staff income, theoretical and practical qualifications of the nursing staff, health resorts, a mental hospital, and the question of housing for the socially weaker classes. The main task in the beginning of the 3rd period of the Ljubljana Administrative Unit Assembly sessions (the November session) was to adopt the Administrative Unit budget for the year 1929. Once again the session was full of accusations between the parties as well as references to the successes of the majority, made by the Administrative Unit Committee official for health and social welfare, Dr. Anton Breclj.